

ТРАДИЦІЙНЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВИКОНАВСТВА НА ДУХОВИХ ІНСТРУМЕНТАХ (НА ПРИКЛАДІ ФЛЕЙТОВОЇ КИТАЙСЬКОЇ ШКОЛИ)

Устименко-Косоріч Олена Анатоліївна,

доктор педагогічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту культури і мистецтв
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
ORCID ID: 0000-0001-9686-7626

Стаття присвячена аналізу розвитку академічної флейти, яка стрімко отримала статус поширеного та популярного в Китайській Народній Республіці інструмента. Зазначено, що флейтове мистецтво характеризується високим виконавським рівнем, великою художньою творчістю й ефективною системою навчання гри на інструменті. Доведено, що характерною рисою навчальної системи є суто активна виконавська практика викладачів гри на флейті. Для них характерна неодноразова участь у національних і міжнародних конкурсах, інтенсивна робота в оркестрах і групах камерних інструментів, постійна сольна й оркестрова діяльність, дуже різноманітна репертуарна програма й інтенсивна концертна діяльність у Польщі та за кордоном. Поширення флейтового музичування знайшло відображення у творчості китайських композиторів, перекладах, обробках китайських пісень та в інструментальних творах, що зумовлено відсутністю вітчизняного репертуару на окремому етапі розвитку. Творчість китайських композиторів-флейтистів демонструє сучасні композиторські прийоми в оригінальній формі взаємодії з національними тональними, ритмічними та фактурними системами. Різноманітність пам'яток флейтової педагогіки в сучасному Китаї зумовлена впливом видатних митців із різних країн Європи та Сполучених Штатів Америки, широким проведенням концертних турів, майстер-класів і навчальних курсів протягом усієї історії до сьогодення.

Теоретична цінність роботи полягає у представленні комплексної картини існування європейської академічної флейти в Китаї та логіки її розвитку. Концепція взаємодії у флейтовій музиці національного та європейського стилів є важливою для подальшого розроблення проблеми стильового плюралізму у східних художніх культурах. Принципи, що характеризують зародження та розвиток флейтового мистецтва в різних напрямках музичної культури Китаю, можуть бути використані для створення теоретичної моделі вивчення побуту європейських інструментів у позаєвропейських країнах. Ще одним порівняльним дослідженням цієї позиції в характеристиках педагогічного статусу в різних країнах Сходу та Заходу може слугувати аналіз активного акторського життя китайських викладачів гри на флейті різних поколінь у національних вимірах і за кордоном. Детальний розгляд змісту та рівня активності концертного життя, майстер-класів відомих іноземних виконавців є перспективним під час вивчення педагогічних орієнтирів неєвропейських країн.

Ключові слова: Схід – Захід, музична культура, виконавство, флейтове мистецтво, європейські та національні традиції, освіта, педагогічна діяльність, виконавська техніка.

Ustymenko-Kosorich Olena. Traditional and european in the context of the development of wind instruments (on the example of the Chinese flute school)

The article is devoted to the analysis of the development of the academic flute, which quickly gained the status of widespread and popular in China. It is noted that flute art is characterized by a high level of performance, great artistic creativity and an effective system of learning to play the instrument. It has been proven that a characteristic feature of the educational system is the exceptionally active performing practice of flute teachers. They are characterized by repeated participation in national and international competitions, intensive work in orchestras and groups of chamber instruments, constant solo and orchestral activity, a very diverse repertoire program and intensive concert activity in Poland and abroad. The wide spread of flute music-making was reflected in the work of Chinese composers, translations, arrangements of Chinese songs and instrumental works, which is caused by the lack of a domestic repertoire at a certain stage of development. The work of Chinese flutist composers demonstrates modern compositional techniques in an original form of interaction with national tonal, rhythmic and textural systems. The variety of monuments of flute pedagogy in modern China is due to the influence of outstanding artists from various countries of Europe and the USA, extensive concert tours, master classes and training courses throughout history to the present day.

The theoretical value of the work consists in presenting a comprehensive picture of the existence of the European academic flute in China and the logic of its development. The concept of interaction in flute music of national and European styles is important for the further development of the problem of stylistic pluralism in Eastern artistic cultures. The principles characterizing the birth and development of flute art in various areas of Chinese musical culture can be used to create a theoretical model for studying the life of European instruments in non-European countries. Another comparative study of this position in the characteristics of the pedagogical status in different countries of the East and the West can serve as an analysis of the active acting life of Chinese flute teachers of different generations in national dimensions and abroad. A detailed examination of the content and level of activity of concert life, master classes of famous foreign performers are promising when studying the pedagogical guidelines of non-European countries.

Key words: East – West, musical culture, performance, flute art, European and national traditions, education, pedagogical activity, performing technique.

Вступ. У статті подано загальну характеристику виконавської діяльності та досягнень китайських музикантів різних поколінь – переважно викладачів гри на флейті в навчальних закладах. Загалом можна сказати,

що вчителів музичного мистецтва, які не займаються мистецтвом, фактично не існує. Радше можна сказати, що для відомих музикантів, артистів, у яких кожен мріє вчитися, викладацька робота часто ускладнена і не

дуже вписується у графік їхнього насиченого концертного життя. Але, звичайно, саме такі викладачі мають беззаперечний авторитет і саме до них студенти прагнуть потрапити в аудиторії.

Інтенсивне життя гри є фундаментальною рисою мистецтва флейти в Китаї. Виконавська діяльність є надзвичайно важливою характеристикою авторитетних викладачів гри на флейті, навіть порівняно з викладачами інших інструментів. Викладачі китайської флейти в навчальних закладах на всіх рівнях системи освіти завжди були і займалися не тільки викладацькою діяльністю, а й активно брали участь у концертному житті. У минулому та нині вони активно виступають як музиканти, виконавці, працюють в оркестрах, більшість із них брали участь у багатьох усеукраїнських і міжнародних конкурсах. З одного боку, це дозволяє продемонструвати високий рівень володіння інструментом; з іншого боку, він переконливо відображає масштаб репрезентації у світі китайської флейти.

У Європі історія музичних конкурсів починається фактично у ХХ столітті. Перший міжнародний конкурс був заснований у 1890 році [1, с. 17]. У першій половині ХХ століття було проведено кілька фортепіанних і струнних конкурсів, які популярні й нині. Авторитетними та серйозними за вимогами можна назвати фортепіанний конкурс імені Ф. Шопена в Польщі (з 1927 року), конкурс виконавців на струнних інструментах у Бельгії (з 1937 року). У 2021 році відбувся 18-й конкурс ім. Ф. Шопена, на якому, до речі, перше місце посів 24-річний китайський піаніст із Канади Брюс Лю (кит. – Liu Saoyu). Нині по всьому світу проводиться багато конкурсів для різних інструментів, композицій і груп. Простий їх перелік не дасть можливість висвітлити загал і масштаб конкурсного руху, адже це величезна частина сучасної культури інтерпретаційної музики. Порівняно з фортепіано, струнними та співом, конкурси виконавців на духових інструментах не мають такої тривалої історії, хоча нині цей пласт помітний у світовій культурі.

Мета дослідження – проаналізувати розвиток флейтового мистецтва в Китайській Народній Республіці (далі – КНР) у контексті узагальнення творчих досягнень відомих особистостей флейтистів-виконавців і провідних викладачів за фахом.

Матеріали та методи. Формування китайського музикознавства за західноєвропейським зразком починається із середини ХІХ століття. Відтоді китайські вчені сприйняли історію та теорію європейської музики, її понятійний апарат і на цій основі створюють музикознавчі праці про національну музику за західними зразками.

Незважаючи на вищезазначену популярність академічного інструмента в сучасному Китаї, літератури з історії та теорії флейти обмаль. Можна назвати декілька наукових робіт: Ян Юлунь, викладач Нанкінського університету мистецтв, тема: «Історія розвитку флейтового мистецтва та викладання в Китаї» (2009 рік), Чжу Сюемін, «Дослідження розвитку флейти в Шанхайській консерваторії (1927–2000 роки)» (2010 рік), а також

дисертацію Хуан Іхань на тему: «Порівняння Тайваню та материкового Китаю. Десять років розвитку флейти» (Шанхайська консерваторія, 2016 рік).

Решта матеріалів є короткими інформаційними довідниками. Гао Цінпін у «Комплексному огляді теоретичних досліджень флейтової музики в Китаї за останні роки» (2004 рік) інтерпретує комплексний огляд як просту класифікацію творів, як і Юе Сінь досліджує флейтову музику в Китаї (2006 рік), класифікує перелік авторів тощо. Ши Сяоші у статті «Коротка історія розвитку флейти» (2012 рік) висвітлює стародавні різновиди цього інструмента та появу його академічного типу. На відміну від вищезгаданих статей, автор звертає увагу на деталі розвитку освітньої системи – від коротких факультативів у першій половині ХХ століття до численних консерваторій і університетських факультетів, створених за часів Народної Республіки Китаю.

Можна також зазначити наукові статті за даною темою. У «Роздумах про поточний стан навчання флейти» (2007 рік) Цінь Сюнь зробив деякі критичні зауваження щодо поклоніння технологіям засобами популярної музичної культури. Найбільш загальну інформацію для студентів надає Ву Ханьлін у праці «Розвиток музичного мистецтва та флейтової освіти в Китаї» (2017 рік).

Методологічним орієнтиром нами обрано джерелознавчий, історичний і музикознавчий підходи, які базуються на діалектичних принципах пізнання природи та суспільства.

Результати. У статті висвітлено творчий шлях китайських музикантів, які презентують флейту на різноманітних національних і міжнародних конкурсах у другій половині ХХ століття, а також активну виконавську практику викладачів. Імена багатьох китайських лауреатів-флейтистів тепер добре відомі не тільки в Китаї, а й широкій концертній аудиторії у всьому світі. Ця діяльність свідомо підкреслюється в даному дослідженні не в загальній формі, а у вигляді персоналій «особистостей». Кожне згадане ім'я дозволяє уявити обсяг і особливості цього явища.

Один із перших видатних професорів Шанхайської консерваторії з 1942 року був флейтистом і диригентом, який співпрацює із Шанхайським симфонічним оркестром, – Хань Чжунзе (1920–2018 роки). Він був першим представником Китаю на міжнародному конкурсі – 3-му Всесвітньому фестивалі флейтової музики в 1951 році в Берліні, де отримав ІІ премію. У 1955 році Хань Чжунзе брав участь у 5-му Всесвітньому фестивалі молоді у Варшаві [1, с. 12].

Засновник гри на флейті Ван Юньсін (1934–2021 роки) належить до першого покоління китайських викладачів гри на флейті. Він виховав велику кількість чудових флейтистів, найвідомішим із яких був Хан Голян [4, с. 56]. Останній учень Ван Юньсіня, Ю Юань, посів перше місце на Міжнародному конкурсі флейтистів у Румунії у 2021 році, представляючи найвищий рівень сучасних китайських музикантів. Яскравим прикладом його виконавської майстерності є аудіозапис виконання *Fantasia Tunjın*, відомого сольного твору для традицій-

ної китайської флейти, написаного вчителем Ван Юньсінем. Золота медаль на 4-му Міжнародному конкурсі флейтистів на Всесвітньому фестивалі молоді в Румунії в 1953 році. Його стиль гри, техніка й інтерпретація стали прикладом для молодих флейтистів, які згодом вплинули на світ флейти в Китаї. Лі Сюетюань заснував Пекінське товариство флейтистів, присвятивши своє життя вивченню гри на флейті та постійному вдосконаленню майстерності своїх учнів. Він також організував два конкурси флейтистів, які мали на меті стимулювати молодь до високого рівня опанування інструмента. Серед юних переможців цих змагань були Хе Цінці, Чень Саньсін, Хань Голян [1, с. 23].

Професор Лін Кемін (1921–2011 роки) був одним із найвідоміших флейтистів на сучасній музичній сцені. Після закінчення Центральної музичної школи (під керівництвом професора Ван Юнсина) він виступав з багатьма американськими оркестрами, неодноразово здобував нагороди на вітчизняних і закордонних конкурсах флейтистів. У 1958–1959 роках був головним флейтистом Шанхайського симфонічного оркестру, а в 1959–1961 роках працював флейтистом у складі оркестру в Польщі. Тричі (у 1987, 1992, 1996 роках) на запрошення Американської асоціації флейтистів Лін Кемін брав участь у щорічній Конференції флейтистів у США, де був членом журі міжнародного конкурсу. Він також проводив публічні майстер-класи як професор флейти, зокрема й у Паризькій консерваторії. Коли в 1980 році всесвітньо відомий майстер гри на флейті Жан-П'єр Рампаль приїхав до Китаю, щоб прочитати лекцію, Лін Кемін отримав від майстра високу оцінку рівня виконавської майстерності.

В останні роки Лін Кемін працював професором флейти в Центральній академії музики та художнім керівником [3, с. 10] Національного симфонічного оркестру. Він активно виступав із сольними програмами в Китаї, а також у Європі, Австралії, США та Японії. Будучи професором флейти Центральної консерваторії та керівником групи флейт Національного симфонічного оркестру Китаю, він неодноразово брав участь у концертах із такими майстрами-диригентами світового рівня, як Сеї Одзава (Японія), Мішель Плассон (Франція), Шарль Дютуа (Швейцарія). Багато інших концертів за участю Лін Кеміна проходили в найвідоміших концертних залах світу – Лінкольн-центрі в Нью-Йорку, Сіднейському оперному театрі, японському Suntory Hall і Amsterdam Concert Hall в Амстердамі. Його запрошували Шеньянська консерваторія, Академія мистецтв Народно-визвольної армії та Консерваторія Циндао. Окрім того, він був віцепрезидентом Асоціації китайських музикантів і президентом Китайської федерації флейтового мистецтва. Майже за два десятиліття Лін Кемін створив багато видатних звукозаписів, активно співпрацював з деякими відомими композиторами країни, його запрошували членом журі та спеціальним гостем на міжнародні та національні конкурси.

До останньої чверті ХХ століття, коли навчання гри на флейті в Китаї досягло високих успіхів, зберігалася

й активно формувалась плеяда викладачів, концертуючих артистів, які брали участь у конкурсах інтерпретаторів [2, с. 45]. Професор Хан Голян (нар. в 1963 році) – один із найвідоміших флейтистів сучасної концертної сцени. Він закінчив Центральну школу музики під керівництвом професора Ван Юнсина, а в 1988 році отримав стипендію в Музичному коледжі Бостонського університету в США, де здобув ступінь магістра. Його учнями були багато відомих переможців світу, зокрема і французький флейтист Жан-П'єр Рампаль [5, с. 120]. Після навчання у США та Франції Хан Голян неодноразово був нагороджений на вітчизняних і міжнародних конкурсах флейтистів, працював у багатьох американських оркестрах. Із 2000 по 2008 рік, коли він викладав у Китайській консерваторії та Центральній консерваторії, водночас виконував обов'язки головного флейтиста Пекінського симфонічного оркестру.

Лу Чанцзян (1967 рік) – представник Шеньчженьської консерваторії, флейтист, диригент і етномузикознавець, який виступав у Європі, Азії та США із сольними та камерними концертами на флейті. Його манера гри була оцінена слухачами та критиками як вишукана та самобутня, а інтерпретації барокового й авангардного музичного репертуару здобули велику популярність. Окрім участі в концертах камерної й оркестрової музики, Лу Чанцзян був художнім керівником і диригентом Молодіжного симфонічного оркестру Сан-Луїса (Каліфорнія, США) і камерного оркестру Каліфорнійського державного університету, де він читав лекції [1, с. 10]. Лу Чанцзян зараз є деканом музичного факультету Китайського університету Гонконгу, професором етнічної музики та директором Центру вивчення китайської музики (він також викладав у Гавайському університеті в Маноа, перш ніж повернутися до Гонконгу).

Чень Саньцін (1964 рік) – народився в Гуанчжоу, його батько Чень Вупін навчив грати на флейті у віці восьми років. У тринадцять років він приєднався до ансамблю пісні і танцю Кантонського військового округу, де служив головним флейтистом. З 1986 по 1988 рік він викладав гру на флейті в Центральній консерваторії у Чжу Тонгге. Чень Саньцін – справжній віртуоз, його репертуар широкий, але він славиться передусім блискучою технікою виконання пасажів, що робить його унікальним виконавцем [1, с. 13]. У 1992 році Чень Саньцін посів п'яте місце на Міжнародному конкурсі флейтистів у Гаазі (Нідерланди) і четверте місце на Міжнародному конкурсі флейтистів у Женеві (Швейцарія) того ж року. У 1993 році Чень Саньцін дав сольний концерт у Цюрихському концертному залі. Як соліст він гастролював по Європі та виступав із такими відомими оркестрами, як Німецький камерний оркестр у Гейдельберзі, Мюнхенська філармонія та симфонічний оркестр Амстердамського концертного залу. У 1993 році створено його компакт-диск із творами Й. С. Баха й А. Вівальді. Із 2000 по 2008 рік Чень Саньцін був головним флейтистом Пекінського симфонічного оркестру, викладав у Китайській консерваторії та Центральній консерваторії. Він виступав як соліст із Національним симфонічним оркестром Китаю, Пекін-

ським і Семіньякським філармонійними оркестрами, а також давав численні сольні концерти та майстер-класи по всій країні й Азії.

Молодий флейтист Чен Даймен (1999 рік) закінчив Центральну академію музики за ступенем бакалавра, отримав ступінь магістра в музичному коледжі Цинциннаті (США). Він працював флейтистом у Молодіжному симфонічному оркестрі та співпрацював із симфонічним і філармонійним оркестрами Китаю. Щороку Чень Даймен бере участь у виконанні та записі Новорічного концерту з китайським симфонічним оркестром.

Висновки. Резюмуючи концертно-виконавський екскурс відомих флейтистів із КНР, зазначимо, що багато викладачів Китаю вдало поєднують педагогічну роботу з виконавською діяльністю. Проте специфіка представленої інформації визначає панораму флейтової

гри у країні та її авторитет на світовій концертній сцені, різноманітну географію освіти та дуже багату виконавську практику викладачів, а також консерваторій, у яких вони працюють.

Довідкова інформація у змісті статті представляє огляд китайського «флейтового простору». Це найхарактерніші моменти в історії академічної флейти, насичене концертне життя та численні конкурси. Щоб продемонструвати динаміку розвитку академічної флейтової культури в Китаї, ми визначили досягнення китайського флейтового музичування в європейському музичному середовищі. Професійно-кваліфікаційну характеристику викладачів гри на флейті представлено в поєднанні методичних принципів і виконавської практики, що чітко характеризує китайську флейтову культуру загалом.

Література:

1. Лі Цзявей. Розвиток та еволюція барокової флейти та вивчення її історичної цінності. Ухань : Уханьська консерваторія музики, 2017. 30 с.
2. Лю Ченхуа. Китайська музика в гуманітарному аспекті. Шанхай : Шанхайська музика, 2002. 100 с.
3. Ма Вей. Концепція форми в музиці Китаю і Європи: аспекти композиції та виконавства : автореф. дис. ... канд. мист. : 17.00.03. Одеса, 2004. 21 с.
4. Суббота О. В. Особливості моторно-інтонаційної природи музики. Музичне мистецтво і культура. *Науковий вісник Одеської державної консерваторії імені А.В. Нежданової*. 2001. № 2. С. 14–151.
5. Ян Мінкан. Народні пісні і танці в Китаї. Пекін : Народна музика, 1996. 323 с.

References:

1. Li Jiawei (2017). The development and evolution of the baroque flute and the study of its historical value. Wuhan: Wuhan Conservatory of Music [in China]
2. Liu Chenghua (2002). Chinese music in the humanitarian aspect. Shanghai: Shanghai Music [in China]
3. Ma Wei (2004). The concept of form in the music of China and Europe: aspects of composition and performance. Odessa: ONMA [in Ukrainian]
4. Subbota, O.V. (2001). Osoblyvosti motorno-intonatsiinoi pryrody muzyky. Muzychne mystetstvo i kultura [Peculiarities of the motor-intonational nature of music. Musical art and culture] *Naukovyi visnyk Odeskoi derzhavnoi konservatorii im. A.V. Nezhdanovoi – Scientific Bulletin of the Odesa State Conservatory named after A.V. Nezhdanova*. Odesa. 2001. 2. 14–151 [in Ukrainian]
5. Yan Minkan (1996). Narodni pisni i tantsi v Kytai [Folk songs and dances in China] Pekyn: Narodna muzyka [in China]